

Александър Норман

ДАЛАЙ ЛАМА

Един необикновен
живот

Биография

София, 2021

СЪДЪРЖАНИЕ

Културна карта на Тибет	8
Въведение: Ню Йорк, хотел „Уолдорф Астория“, август 1989 г.	11

Част първа. СБЪДНАТОТО ПРОРОЧЕСТВО

1. Страданията на Великия тринайсети Далай Лама.....	25
2. Мистик и ясновидец: установяване на регентството.....	41
3. Роди се дете	55
4. Гледката от Мястото на ревящия тигър: тибетската безименна религия.....	66
5. „Самотен и някак нещастен“: заложник във всичко, но не и в името.....	77

Част втора. ЛЪВСКИЯТ ТРОН

6. Завръщане у дома: Лхаса, 1940 г.....	91
7. Детство: два конски камшика с тръстикови дръжки	112
8. Тревоги в Шангри-Ла: коварство и интриги на Покрива на света.....	129
9. Усъвършенстване на мъдростта: висшето образование на един тибетски монах.....	144
10. „Да им се не види пикникът!“: Китай нахлува, 1949 – 1950 г.....	162
11. В леговището на Дракона: Далай Лама в Китай, юли 1954 – юли 1955 г.	185
12. Земята на боговете: Индия, ноември 1956 – март 1957 г.....	206
13. „Не продавайте Далай Лама за сребърни долари!“: Лхаса, 1957 – 1959 г.	229

Част трета. СВОБОДА В ИЗГНАНИЕ

14. На гърба на дзо: полетът към свободата255
15. Да отвориш окото на нова осъзнатост:
Алън Гинсбърг и битниците.....266
16. „Не можем да ви заставим“: културна
революция в Тибет, сурова действителност
в Индия.....291
17. Нещо непосилно за схващанията на тибетския
народ: „Жълтата книга“ и Прославената
богиня313
18. От *Рангзен до Умайлам*: независимост и
придържане към Средния път331

Част четвърта. БОДХИСАТВА НА СЪСТРАДАНИЕТО

19. Отсичане на змийската глава: реакция
и репресии в Тибет.....351
20. „Дух на престъпване на клетвата, породен
от изопачени молитви“: убийството на
Лобсанг Гяцо374
21. Тибет в пламъци: Олимпиадата в Пекин
и нейните последици396
22. Вълшебната игра на илюзията413
- Послеслов и благодарности435
- Четиринайсетте Далай ламы441
- Речник на имената и ключовите понятия.....445

ВЪВЕДЕНИЕ

Хотел „Уолдорф Астория“, Ню Йорк, август 1989 г.

Отивам с широки крачки до рецепцията и обявявам целта си.

– Търся господин Тензин Тетхонг, личен секретар на Негово Светейшество Далай Лама.

Под мишница нося черновата на ръкописа „Свобода в изгнание“ – автобиографията на Далай Лама, върху която работих през последните няколко месеца.

Жената на рецепцията безизразно се втренчва в мен. Може би заради силния ми английски акцент.

– Господин коооой? – пита тя, бавно провлачвайки.

Четвърт век по-късно подобен отговор е невъобразим. Една от най-бързо разпознаваемите личности в света, Далай Лама, разпродава местата по стадионите от Сидни до Сао Паулу, от Осло до Йоханесбург. Има над дващест милиона последователи в Туитър, повече от папата, и присъствието му онлайн продължава да се разширява. Носител на Нобеловата награда за мир, на златен медал от Конгреса на САЩ и на най-престижната от всички награди – „Темпълтън“ за духовен напредък. Почетните му звания и степени от градове и университети са твърде многочислени, за да ги изброяваме. Образът му краси ръчни часовници и скрийнсейвъри, а страницата му в Амазон дава подробности за повече от двеста книги, в които е посочен като автор. Продажбите на няколко отделни заглавия наброяват милиони. Безспорно Далай Лама е сред най-добре познатите и най-обичаните публични личности на нашето съвремие.

Все пак въпреки сегашната му звездна суперслава малцина познават в дълбочина Далай Лама и културата,

която въплъщава. А и голяма част от познатото е криво-разбрано. Например много хора предполагат, че е религиозен водач – нещо като будистки папа. Но за разлика от папата, който претендира за власт над всеки свещеник и прелат в християнството, Далай Лама няма юрисдикция над никой друг лама или монах. Нито е глава на своята конкретна верска традиция, нито е лидер на някоя подгрупа в рамките на тази традиция. Всъщност дори не е настоятел на манастира, към който принадлежи. Затова, когато доста често споменава, че е „просто обикновен будистки монах“, той не само проявява типичната за него скромност. А открито казва истината. Далай ламите – от които настоящият е четиринайсети – винаги са били само обикновени будистки монаси, макар Великият пети Далай Лама да е бил сред най-влиятелните хора в Азия и Далай ламите винаги да са били почитани от хората далеч отвъд Земята на снеговете (както често наричат родината си тибетците).

От политическа гледна точка обаче Далай ламите са всичко друго, но не и обикновени. Като започнем с Великия пети, те са били – поне на теория – светски водачи на народ, чиято страна е с размерите на Западна Европа и се простира върху площ над 2400 километра от границата с Пакистан на запад до Китай на изток и почти на 1600 километра от Монголия на север до Индия, Непал и Бирма на юг. Но е малко известно, че през 2011 г. сегашният Далай Лама се отказа да води своя народ като глава на държава в полза на демократично избран мирянин. Като такъв, кабинетът на Далай Лама сега е чисто образователен кабинет. Това е съвършено логично обаче: думата *лама* е тибетският превод на санскритската дума *гуру* – духовен водач.

Наред с тези неточни представи, образът на Далай Лама като вечно усмихнат светец не отразява правдиво нито неговата човешка личност, нито традицията, която въплъщава. Пренебрегва изключителните му постижения в установяването на изгнаническа общ-

ност, наброяваща вече четвърт милион. Пренебрегва способността му да обедини народ, по-рано остро разединен по географска, племенна и разколническа линия. Пренебрегва факта, че с действията си той отваря за всички тибетци институцията Далай Лама така, както никога преди. Пренебрегва неговите политически реформи и забележителните му достижения като богослов практик: той безспорно е сред най-изтъкнатите и ерудирани специалисти по Ваджраяна будизъм през последното столетие. Пренебрегва удивителното въздействие, което е оказал върху формирането на съвременния свят. Преди всичко пренебрегва една от най-забележителните култури, еволюирали някога по лицето на земята, и сложната, често бурна история, която я е породила.

Следователно, пишейки тази книга, се стремях преди всичко да положа делата на Далай Лама в контекста на историята и културата на тибетската традиция и по тази причина съм показал с подробности как започва и приключва своето съществуване регентството, което управлява Тибет, докато Далай Лама достигне пълнолетие. Без известно разбиране от какво и откъде произхожда Далай Лама, най-вероятно няма да оценим по достойнство мащаба на постиженията му, а и ще изтълкуваме неправилно пред какви огромни предизвикателства се е изправял.

Особено държах да покажа как неговите мотиви са обуславяли начина, по който е действал – тези мотиви сами по себе си се определят от разбирането му за тибетската традиция. Приемам за своя отправна точка факта, че онова, което най-вече го е вдъхновявало, е обетът на Бодхисатвата, даден на петнайсетгодишна възраст. Воден от състраданието, Далай Лама се зарича да насочва всяка своя мисъл, дума и постъпка в полза на всички разумни същества в стремежа им да превъзмогнат страданието. Така житейският му път може да се разбира като учение, което показва от гледна точка на

традицията какво всъщност е състраданието и как разбирането за него се проявява във всекидневния живот.

Тук обаче трябва да кажа нещо за думите „традиция“ и особено за „тибетска традиция“, понеже ги използвам в книгата. Когато твърдя, че Далай Лама представлява тибетската традиция, използвам думата, за да отбележа онова, което се предава или се връчва от едно поколение на следващото – не само обичаите на много тибетци в течение на продължително време, а също и съвкупността от идеи и вярвания, които вървят с тези обичаи. Когато например казвам, че според тибетската традиция има много адове, някои горещи, други – замръзнали, имам предвид, че така стоят нещата според разбиранията на повечето стриктно придържащи се към традицията вярващи. Нямам предвид, че всички тибетци навсякъде винаги са вярвали в това, а само, че повечето тибетци вярват.

Същевременно, докато правя това уточнение за традицията, трябва да подчертая и че що се отнася до тибетската *религиозна* традиция, има будизъм, така да се каже, с местен акцент, но не съществува специфичен тибетски будизъм. От тибетска гледна точка будизмът, запазен в рамките на тази традиция, е най-висшата, най-завършена форма на будизъм, въпреки че някои части от учението и практиките му се смятат от други хора за неортодоксални.

Понеже исках да поставя Далай Лама в контекста на тибетската култура и история и да представя биографията му като нагледен урок как да бъдеш истински състрадателен според неговата традиция, по-малко съм се интересувал да припомням какво казва Далай Лама. И духовните му напътствия, и политическите му виждания са увековечени в стотици книги, в стотици часове видео материали и аудиозаписи, правени през всичките шейсет години, откакто е в изгнание. Към тях трябва да се обърнат онези, които се интересуват от духовната и политическата философия на Далай Лама.

А какъв е всъщност Далай Лама, смятам този въпрос за второстепенен в сравнение с въпроса какво *означава* Далай Лама – не просто според думите му, но и според делата му. Има какво да се каже като подробности за личността му, но по мое мнение то ни разкрива много по-малко за човека, отколкото например, че религиозните му възгледи включват и такива, смятани за опасно погрешни дори от някои представители на неговата школа Гелуг. Как Далай Лама интерпретира и оформя тибетската традиция и най-вече къде се отклонява от нея, по мое мнение е по-впечатляващо, а от гледна точка на историята – по-значимо, отколкото кое е любимото му телевизионно предаване или какви хобита има. За сведение, предпочита да гледа научнопопулярни филми за природата – почитател е на Дейвид Атънбъро – а колкото до хобитата, въпреки че не е толкова активен, колкото преди, той е ентузиазизиран любител часовникар и продължава да проявява жив интерес към градината, заобикаляща резиденцията му.

След казаното, като се вземе предвид, че имах огромната привилегия да работя с Далай Лама върху три от най-важните му книги*, включително неговата (втора) автобиография, трябва поне да се опитам да отговоря на въпроса какъв е той като човек.

Най-добрият начин да го направя, за който се сещам, е, като предам началото на един разговор, който проведох с него преди няколко години. Казах му как жена ми ме е смъмрила, че е срамота да познавам Негово Светейшество повече от двайсет и пет години и още да не мога да проведа нормален разговор с него на родния му език. Трябва да призная, че е права, казах аз, и затова съм длъжен да се извиня.

* Веднъж пресметнах, че само тези книги означават над 250 часа работа насаме или в тясно ограничена компания с Далай Лама. – Бел. авт.

„Е, ако става въпрос за това – отвърна той със своя добре познат силен акцент на английски, – аз трябва да се извиня. Уча вашия език от 1947 година!“

В горните няколко думи се обобщават благоприличието, скромността и добротата на този човек.

За първи път се срещнах с Далай Лама в Дхарамсала, неговия изгнанически дом в Индия, през март 1988 г., когато отидох да му взема интервю за лондонския „Спектейтър“. Нещо в първата среща по онова време ме поразиха като леко странно и оттогава ми се струва пророческо. Когато ме въведоха в залата му за аудиенции, ми се стори, че помещението е празно, преди да осъзная, че Далай Лама стои почти право насреща ми. Не като да е бил там през цялото време и аз внезапно да съм го забелязал, а по-скоро сякаш буквално се беше появил от нищото.

Нещо подобно се случи около година по-късно, но това би трябвало да е биография, а не автобиография. Достатъчно е само да кажа, че оттогава огромна част от сътрудничеството ни се осъществяваше, докато Далай Лама се намираше далеч от своя изгнанически дом, на път – в САЩ, Дания, Италия, Германия, Франция, Великобритания и на безброй места в Индия. Това ми позволи да го виждам в най-различни, разнообразни условия, от които съм подбрал някои наблюдения и вероятно си струва да ги споделя.

Например знам за него, че е взискателен – ноктите му винаги са спретнато подрязани – въпреки че ни най-малко не проявява показност по отношение на облеклото. Дрехите му са с добро качество, но не най-исканите. Обувките му са качествени и добре лъснати, но не от висока класа, а просто от уважавана марка. Рупърт Мърдок – медиен магнат, който не е моралист – веднъж нарекъл Далай Лама „практичен стар монах с мокасини „Гучи“. Грешал. Далай Лама по правило носи „Хъш Пъпис“ и никога „Гучи“. У дома ходи обут с джапанки.

Вярно е, че си пада по хубавите часовници, но няма

колекция. Носи златен „Ролекс“ без орнаменти. Неизменно раздава всички часовници, които вече не използва. Всъщност имам един такъв (даден от него първо на някой друг) – семпъл „Жеже льо Култр Мемовокс“, който е носил през 60-те години, от неръждаема стомана, с механична аларма (която без съмнение го е заинтригувала).

Въпреки че е точно обратното на екстравагантен, що се отнася до притежанията, Далай Лама признава, че има в характера си известна склонност към „свободно харчене“. Като дете купувал колкото може повече животни, обречени на заколение – до степен, че неговите служители бягали из стаята, за да ги удържат. Като възрастен, не един и два пъти посещавал търговски центрове при първото си пътуване в Съединените щати през 1979 г. Обаче неговият учител Линг Ринпоче го предупредил да не прави ненужни покупки и доколкото знам, оттогава Далай Лама рядко може да бъде видян в какъвто и да е търговски обект. Не използва компютър, така че не пазарува онлайн. Вместо това неговото разточителство – ако наистина е такова – в днешно време се ограничава до раздаване на пари, предимно за хуманитарни каузи. Когато през 2012 г. спечели наградата „Темпълтън“, веднага дари по-голямата част от почти двата милиона долара на фондацията „Спаси децата“*. Това беше в чест на щедростта на благотворителната организация към тибетските бежанци в първите години на изгнаничеството.

Насаме Далай Лама се отнася със загриженост към потребностите и желанията на другите. Например ще попита дали предпочитате кафе, ако е сервиран само чай. Ще се увери, че има ядки или бисквити на разположение, редом с любимото му *дри чурра* (сушено сире-

* Дари също 200 000 щатски долара на института „Разум и живот“, а останалите около 75 000 – за научно образование в тибетските манастири в изгнание. – Бел. авт.